

Sfinții Chiril și Metodie – luminătorii slavilor

1. Contextul istoric

Pentru a apăra granițele de Est de pericolul slav, conducătorii statului franc reușiseră să-i subjuge pe slavii din Boemia și Moravia, silindu-i să recunoască dominația francă. De asemenea, pentru a-și asigura și influența bisericească, episcopiile de Regensburg și Passau, precum și arhiepiscopia de Salzburg au dezvoltat o importantă activitate misionară în Boemia, Moravia, Nitra (Slovacia) și în Ungaria de Vest. În Boemia nu prea au avut succes, însă în Moravia și Nitra insistența lor a dat destule roade. La aceasta a contribuit și ajutorul de care s-au bucurat din partea conducătorilor locali.

În anul 830, regele Moraviei, Moimir I, a anexat Nitra la regatul său. Succesorul său, Rastislav (846-870), a lărgit și mai mult granițele, creând Moravia Mare, și, încet-încet, a reușit să obțină independența statului morav, eliberându-l de sub stăpânirea francilor. După ce Ludovic Germanul a eșuat în încercarea sa de a subjuga din nou Boemia și Moravia, Rastislav și-a întărit atât de mult poziția, încât intervenea chiar și în treburile interne ale statului franc. În acest sens, i-a luat partea fiului lui Ludovic, Carloman, atunci când acesta din urmă s-a revoltat împotriva tatălui său (861) [1]. Pentru a face față acestui pericol, Ludovic a

căutat să încheie o alianță cu regele bulgarilor, Boris. Tratatul din franci și bulgari a durat trei ani (860-863). În cele din urmă s-a ajuns la un acord, care presupunea, pe de o parte, organizarea unei campanii comune împotriva lui Rastislav, iar, pe de altă parte, încreștinarea lui Boris de către franci [2].

Temându-se de această alianță franco-bulgară, Rastislav, după ce a primit răspuns negativ din partea papei Nicolae I, de la care ceruse ajutor, a apelat la împăratul bizantin (862), cu o dublă cerință: încheierea unei alianțe și trimiterea unor învățători ortodocși, care să propovăduiască Evanghelia în limba slavă. Cei trei lideri ai Imperiului Bizantin: împăratul Mihail III (842-867), patriarhul Fotie (858-867) și generalul Várδας, după ce au analizat problema atât din punct de vedere politic, cât și bisericesc, au acceptat propunerile lui Rastislav. Astfel a început activitatea misionară a fraților Constantin și Metodie și a ucenicilor lor în Moravia Mare [3]. La scurt timp, trupele bizantine și-au făcut apariția la granițele bulgare, iar flota bizantină a făcut o demonstrație de forță pe malul bulgăresc al Mării Negre și pe Dunăre. Strâmtorat, Boris a fost nevoit să cedeze în fața puterii bizantine. În 864, poporul bulgar a fost încreștinat de către misionarii bizantini. Însuși Boris s-a botezat, primind numele Mihail (după numele nașului de botez al împăratului Imperiului Bizantin) [4].

2. Identitatea celor doi frați

Alegerea celor doi frați tesaloniceni – Constantin Filosoful și Metodie – pentru a propovădui creștinismul în Moravia nu a fost întâmplătoare. Constantin (826/827 – 869) făcuse studii avansate în Tesalonic, pe care și le-a desăvârșit la renumita Universitate din Constantinopol, lângă profesori iluștri, primind aleasa distincție de «Filosof». În plus, calitățile sale fuseseră deja încercate cu succes în cadrul a două misiuni diplomatice în Arabia și pe teritoriile hazare (860). Ba mai mult decât atât: dovedise că avea darul de a învăța limbi străine într-un scurt interval de timp și de a le mânui cu multă ușurință [5]. Fratele său mai mare, Metodie (815-885), nu avea educația aleasă a lui Constantin, însă lucrase ca administrator într-un cadrul unui serviciu bizantin de pe teritoriile slave, astfel că dobândise calitățile necesare (deprinderea limbii și obiceiurilor locale) pentru a face misiune în rândul slavilor [6]. De altfel, ca stareț al mănăstirii Polychroníou, venise de multe ori în contact cu slavii, care aveau o prezență puternică în regiunea respectivă (Bitinia – Asia Mică) [7].

Misiunea în rândul slavilor vestici (moravilor) a debutat sub auspicii bune. Cei doi frați au creat alfabetul slav, au făcut traduceri, și-au făcut ucenici și s-au apucat de treabă. Lucrarea lor misionară pe tărâmurile slave a fost una remarcabilă [8]. Cu toate acestea, însă, nu s-a bucurat de aprecierea cuvenită din partea lumii creștine, care, în mod vădit, îi nedreptățește, de vreme ce îi consideră drept simpli predicatori ai Creștinismului în lumea slavă. Este

oare satisfăcătoare și conformă cu realitatea această considerație?

3. Evaluarea lucrării lor

Mai întâi, trebuie spus că sfinții Chiril și Metodie nu sunt primii misionari care au propovăduit Evanghelia pe tărâmurile slave. Împăratul Constantin Porfirogenetul ne informează că procesul de încreștinare a slavilor a început încă de pe vremea împăratului Heraclius (610-640), cel care adusese preoți din Roma în Balcani, pentru a propovădui Evanghelia și a-i boteza pe sârbi [9]. Această inițiativă a fost continuată de bizantini și în secolele următoare. De asemenea, e cunoscut faptul că rușii, după atacul inopinat din 860 asupra Bizanțului, au primit nu numai misionari, ci și episcopi, pentru organizarea noii Biserici create [10].

Trebuie precizat faptul că și în Moravia Mare – unde și-au desfășurat activitatea cu precădere cei doi frați – creștinismul se răspândise încă înainte de venirea acestora. Izvoarele istorice nu se îndoiesc deloc de acest lucru. Mai exact, în *Viața sfântului Chiril*, se menționează că regele moravilor, Rastislav, i-a scris împăratului Mihail III următoarele: «Poporul nostru a respins idolatria și ține legea creștină, însă nu avem nici un învățător vrednic, care să ne explice dreapta credință în limba noastră, astfel încât, văzând aceasta, să ne imite și alte popoare. De aceea, stăpâne, trimite-ne un episcop sau un învățător iscusit. Pentru că legea cea bună de la voi provine și se

răspândește la toate țările» [11]. Așadar, din spusele lui Rastislav, deducem următoarele: slavii fuseseră vizitați deja de alți misionari – latini, greci, germani – care le-au propovăduit adevărul creștin, însă fără succes. Ca oameni simpli și neșcoliți, aceștia aveau nevoie de un învățător, care să-i îndrepteze spre adevăr și să le explice învățătura de credință în termeni simpli [12]. Prin urmare, e clar că în Moravia activau deja o serie de misionari veniți din Germania, Italia și Bizanț, care Îl propovăduiau pe Hristos Cel răstignit, dar foloseau alte metode, alte practici liturgice, alt drept canonic. Rastislav nu solicita trimiterea unor învățători doar de dragul de a spori numărul misionarilor, ci avea nevoie de oameni care să învețe poporul în limba sa maternă, să slujească și să traducă în slavonă cărți teologice; oameni care, împreună cu ceilalți misionari, să creeze și să organizeze Biserica Moraviei, astfel încât țara sa să dobândească nu numai independența politică, ci și pe cea bisericească. Cei doi frați nu au reușit să-i îndeplinească toate dorințele regelui morav. În schimb, au reușit ceva mult mai de preț: au creat scrierea slavonă.

Imediat ce a sosit în Moravia, Constantin a lucrat ca învățător de limbă slavonă. Regele Rastislav, după ce l-a primit cu onoruri, a adunat mai mulți ucenici, pe care i-a predat acestuia spre a fi școliți. Într-un timp extrem de scurt, Constantin a reușit să traducă în slavonă rânduiala Utreniei, Ceasurilor, Sfintei Liturghii, Vecerniei, Pavecerniței, precum și a anumitor sfinte Taine [13]. Așa cum e lesne de înțeles, efortul său avea în special scop

liturgic, adică de a-i învăța pe ucenici rânduiala slujbelor bisericești și a sfintelor Taine. Aceștia, după ce învățau limba slavonă veche, trebuiau să se familiarizeze cu viața liturgică. Pe scurt, erau destinați să devină viitorii clerici ai Moraviei Mari, fapt confirmat de altfel de evoluția ulterioară a lucrurilor. Conform biografului său, Constantin a rămas patruzeci de luni în Moravia, după care a plecat pentru a-i hirotoni pe ucenicii săi [14]. Dacă presupunem că cei doi frați au sosit în Moravia în 863, atunci plecarea lor trebuie să se fi petrecut în anul 867. Cel mai probabil, hirotonia ucenicilor lor s-a petrecut la Roma, nu numai pentru că Moravia se afla pe atunci sub jurisdicția Bisericii Apusene, ci și pentru că cei doi frați au luat cu ei Moaștele sfântului Clement al Romei, cu scopul vădit de a le dăruia Papei [15]. Calitățile de dascăl iscusit ale lui Constantin au ieșit din nou la suprafață când au ajuns în Panonia. Regele Panoniei, Kocel, nu numai că l-a primit cu onoruri, ci «s-a și îndrăgostit de limba slavonă, pe care a învățat-o», desigur de la învățătorul Constantin. Ba mai mult decât atât: «a poruncit unor ucenici (cincizeci la număr) să învețe și ei această limbă» [16].

Date fiind aceste constatări, pentru a putea înțelege dimensiunea lucrării celor doi frați, trebuie să vedem mai întâi ce loc ocupa limba slavă până în acel moment. Era vorba despre o limbă săracă, care era folosită în administrație, agricultură și în alte domenii. Vocabularul ei era sărăcăcios, iar posibilitățile de exprimare limitate. Pe atunci, civilizația europeană bătea timid la porțile slavilor,

însă fără să poată intra, întrucât nu existau instrumentele necesare, adică scrierea slavonă. Acest instrument a fost dăruit slavilor de către cei doi frați, care au reușit acest lucru tocmai pentru că erau fideli unui principiu sănătos: fiecare om, fiecare popor are dreptul de a-L slăvi pe Dumnezeu în limba lui maternă. Aplicarea acestui principiu arată nu numai măreția sufletului lor, ci și respectul pe care îl aveau față de libertatea umană, față de personalitatea omului. În același timp, dezmințește mitul referitor la existența anumitor popoare și națiuni alese sau sfinte. Aceștia au demonstrat că toți oamenii și toate popoarele sunt egale în fața lui Dumnezeu și, prin urmare, au dreptul de a-L slăvi în limba lor maternă. Cultul divin, pentru a fi autentic și sincer, trebuie să fie o experiență care pornește din suflet, iar nu o rostire mecanică de cuvinte și texte într-o limbă străină. Sufletul uman se exprimă cel mai bine în limba maternă a fiecărei persoane, iar acest lucru e valabil și în cazul sufletului slav.

Pentru a săvârși Sfânta Liturghie și a propovădui în limba slavă, sfinții Chiril și Metodie trebuiau să dispună de cărți liturgice, precum și de texte patristice și canonice traduse în această limbă. La început, au creat un alfabet capabil să exprime toate sunetele limbii slavone. Este vorba despre «alfabetul glagolitic» (de la rădăcina cuvântului slav «gol», care derivă de la substantivul din limba slavă veche «glagol», care înseamnă cuvânt, și de la verbul «glagolati», care înseamnă a vorbi). Apoi, pornind de la rădăcini slave, dar și grecești, au alcătuit un număr foarte mare de cuvinte

și expresii, pentru a putea împărtăși slavilor toată bogăția textelor liturgice bizantine, a pericopelor evanghelice și apostolice, a textelor canonice și patristice, etc. Astfel, limba slavonă, dintr-o limbă nescrisă, a devenit un instrument flexibil, prin care cultura bizantină a fost sădită în lumea slavă.

De asemenea, cei doi frați au pus bazele unei noi literaturi – literatura slavă. Nu numai că au tradus în slavonă texte grecești, dar au și scris opere originale direct în slavonă. Cu siguranță că misiunea lor nu a fost una ușoară, mai ales că nu erau dispuși să facă nici un compromis în ceea ce privește limba liturgică. Cu ajutorul lui Dumnezeu și printr-un efort personal uriaș, au reușit să depășească problema creării unei noi limbi scrise, precum și problema traducerilor. Aveau însă de înfruntat reacția dură a potrivnicilor, adică a celor care contestau practica introdusă de cei doi în Biserica slavilor vistici.

4. Conflictul cu «trilingviștii»

Așa cum aflăm din viețile celor doi frați, în vremea aceea existau anumiți oameni care se împotriveau introducerii limbii slave în cadrul cultului divin. Este vorba despre așa-zii «trilingviști» sau «pilatiști». Aceștia susțineau că există doar trei limbi sfinte, alese de Dumnezeu: ebraica, greaca și latina. Numai în aceste limbi poate fi slăvit Dumnezeu. Trilingviștii credeau că teoria lor are temeiuri scripturistice. E cunoscut faptul că Pilat a dat poruncă ca, pe Crucea lui Iisus, să fie pusă următoarea inscripție: «Iisus

Nazarineanul, regele iudeilor» (Ioan 19, 19-20; cf. Luca 23, 38), scrisă cu litere evreiești, grecești și latinești. Întrucât centrul învățaturii lor consta în promovarea exclusivă a celor trei limbi în care a fost scrisă inscripția de pe Sfânta Cruce, aceștia au fost numiți «trilingviști» sau «pilatiști» de către sfântul Chiril, care de altfel i-a și combătut. Prima ciocnire cu trilingviștii s-a înregistrat pe tărâmurile morave. Biograful sfântului Chiril ne informează că acesta s-a dueltat verbal cu ei și i-a învins folosind versete din Sfânta Scriptură, însă nu specifică despre care versete este vorba [17].

Al doilea episod s-a consumat în Veneția, acolo unde poposiseră cei doi frați, dimpreună cu ucenicii lor, în drum spre Roma. De data aceasta, discuția care a avut loc a fost mult mai aprinsă și chiar aprigă pe alocuri. Episcopii, preoții și monahii latini s-au «năpustit» asupra lor ca vulturii asupra pradei. Nu s-au mulțumit numai să susțină cu înverșunare cunoscuta lor teorie despre cele trei limbi sfinte, ci s-au dedat și la exercitarea unei critici acute la adresa sfântului Chiril. Mai exact, i-au reproșat faptul că a creat o scriere și că învață într-o limbă despre care nu avea cunoștință «nici un apostol, nici un Papă, nici Grigorie Teologul, nici Fericitul Ieronim, nici Fericitul Augustin». Alegerea persoanelor acestora nu e deloc întâmplătoare. Fără îndoială că apostolii – cu harul Sfântului Duh primit în ziua Cincizecimii – aveau dreptul să creeze sau să propovăduiască într-o nouă limbă. Același drept îl alocu apusenii și Papei, conducătorul Bisericii lor. Ceilalți trei

sunt părinți și scriitori bisericești cu o mare autoritate atât în Apus, cât și în Răsărit, care au scris în greacă (Sf. Grigorie), respectiv latină (Fer. Ieronim și Fer. Augustin).

În ciuda înverșunării cu care a fost atacat de către interlocutorii săi, sfântul Chiril nu a șovăit să le dea un răspuns pe măsură, fondat pe trei tipuri de argumente: a) argumente raționale, b) argumente luate din practica Bisericii în ce privește limbile liturgice ale popoarelor și c) argumente scripturistice.

a) Argumentele raționale pornesc de la însăși legea naturii, adică de la existența unor fenomene naturale, precum ploaia, soarele, aerul, bunuri pe care Dumnezeu le oferă tuturor oamenilor în mod egal. La rândul său, sfântul nu a ezitat să le pună și el latinilor întrebări la fel de tăioase: de ce aceștia, fără pic de rușine, recunosc numai trei limbi ca fiind liturgice, disprețuind astfel celelalte popoare, pe care le consideră a fi oarbe și surde? Este oare neputincios Dumnezeu întrucât nu poate să accepte mai multe limbi sau atât de invidios și încăpățânat încât nu vrea acest lucru? În felul acesta – în mod indirect, dar categoric – sfântul Chiril a proclamat două adevăruri: primul constă în faptul că toate popoarele sunt egale înaintea lui Dumnezeu, având aceleași drepturi, iar al doilea în faptul că fiecare popor și fiecare om are dreptul inviolabil de a-L slăvi pe Dumnezeu în limba sa maternă, drept pe care nimeni nu i-l poate confisca. Aceste adevăruri le-a argumentat cu citate din Sfânta Scriptură: «Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din

ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei dreapți și peste cei nedreapți» (Mat. 5, 45).

b) Argumentul luat din practica Bisericii se referea la faptul că, încă de pe atunci, multe popoare aveau propria lor limbă liturgică, slăvindu-L pe Dumnezeu în limba lor maternă. Printre acestea se numărau: armenii, perșii, abhazii, ibericii, goții, avarii, turcii, hazarii, arabii, egiptenii, sirienii și alții. Într-adevăr, cele mai multe dintre popoarele enumerate aveau pe atunci (867) propria lor limbă liturgică. Existau însă și popoare pe care sfântul Chiril nu le-a pomenit, spre exemplu etiopienii și besii (popor tracic).

c) Pentru a-și fundamenta scripturistic argumentul său cum că fiecare popor are dreptul de a-L lăuda pe Dumnezeu în limba sa maternă, sfântul Chiril recurge la o serie de citate (14 în total), luate atât din Vechiul, cât și din Noul Testament, care însă nu susțin poziția sa în mod direct, ci indirect. Acestea pot fi grupate în următoarele categorii: îndemnuri către toate neamurile pământului de a-L preaslăvi pe Dumnezeu, accentuarea ideii că cei care cred în Hristos sunt copiii lui Dumnezeu și, prin urmare, sunt egali între ei și au drepturi egale chiar și din punct de vedere lingvistic, îndemnuri pentru propovăduirea creștinismului la toate popoarele (firește, în limba fiecărui popor), criticile lui Hristos adresate fariseilor și a învățătorilor de lege, pe motiv că îi împiedică pe oameni să

primească creștinismul și să intre în Împărăția Cerurilor, îndemnuri la vorbirea în limbi în Biserică, care însă trebuie însoțită de interpretare și cuvânt de zidire, mărturisirea fiecărei limbi că Domn este Iisus Hristos. Aceasta din urmă presupune că fiecare credincios trebuie să facă această mărturisire în limba sa.

Scriitorul vieții sfântului Chiril relatează că acesta i-a combătut pe latini cu aceste argumente și cu multe altele, iar apoi a plecat de la ei [18].

5. Atitudinea papilor față de lucrarea celor doi frați

Papa Nicolae I (858-867), când a aflat că cei doi misionari se află în Veneția, i-a chemat la Roma [19]. De primirea lor, însă, s-a ocupat succesorul său, Adrian II (867-872), care a ieșit în întâmpinarea lor cu cruci și prapuri și însoțit de o mulțime de credincioși care țineau în mâini lumânări aprinse [20]. I-a binecuvântat, i-a felicitat și nu s-a zgârcit în cuvinte de laudă la adresa lor, numindu-i părinți, odrasle iubite și aducătoare de bucurie, cununi de credință, slavă și frumusețe, podoabe ale Bisericii, bărbați apostolici, etc. [21]. Cel mai important e faptul că și-a manifestat pe diverse căi sprijinul său în favoarea folosirii slavonei ca limbă liturgică: a sfințit cărțile sfinte traduse în slavonă, le-a depus în biserica Sfânta Maria, «unde s-a săvârșit Sfânta Liturghie pe baza lor». Apoi a poruncit episcopilor Formozo și Gaunderich să-i hirotonească pe ucenicii slavi în preoți, diaconi și ipodiaconi. Imediat a ordonat să fie săvârșită Sfânta Liturghie în slavonă de către episcopii

Arsenie și Anastasie Bibliotecarul, în biserica Sfântul Petru, iar în zilele următoare, rând pe rând, în bisericile Sfânta Petronila, Sfântul Andrei și Sfântul Pavel [22]. În *Viața sfântului Metodie*, se menționează faptul că Papa l-a silit pe un episcop trilingvist să hirotonească trei preoți și doi citeți din rândul ucenicilor slavi [23].

O cinste aparte i-a acordat lui Constantin, care, cu cincizeci de zile înainte de adormirea sa, a fost tuns în monahism, primind numele Chiril. După moartea sa, survenită pe 14 februarie 869, la vârsta de 42 ani, papa Adrian a adresat un apel către toți grecii și romanii din Roma, «să se adune ținând lumânări în mâini, ca să cânte și să-l înmormânteze pe Chiril cu multă cinste, de parcă ar fi fost vorba de înmormântarea papei». Ba mai mult decât atât: papa era gata să-i cedeze mormântul său aflat în interiorul bisericii Sfântul Petru, dar, până la urmă, la insistențele fratelui său, Metodie, sfântul Chiril a fost înmormântat în biserica Sfântul Clement, în partea dreaptă a Sfântului Altar. Deasupra mormântului său, romanii au pus icoana sa și au aprins o candelă, care ardea zi și noapte [24].

Papa Adrian și-a păstrat aceeași atitudine pozitivă față de limba slavonă și după moartea lui Chiril. În epistola sa adresată regilor Rastislav, Svatopluk și Kocel și transmisă prin Metodie, care se îndrepta spre Sirmium, aproba și binecuvânta atât săvârșirea Sfintei Liturghii în limba slavonă, cât și propovăduirea Evangheliei în aceeași limbă. De asemenea, și-a dat binecuvântarea pentru efectuarea de

noi traduceri, care să-i ajute pe credincioși să cunoască poruncile sfinte ale lui Dumnezeu. Referitor la săvârșirea Sfintei Liturghii a pus o singură condiție: «Evanghelia și Apostolul să fie citite mai întâi în limba latină și apoi în slavonă». Pe cei care se împotriveau traducerilor și limbii slavone în general i-a amenințat nu numai cu oprirea de la Sfânta Împărtășanie, ci și cu excomunicarea [23]. Papa Adrian a îndeplinit și una din dorințele lui Kocel, aceea de a-l hirotoni pe Metodie episcop al Panoniei [26]. În perioada în care a fost arhiepiscop al Panoniei, Metodie a avut sediul la Sirmium.

Numirea lui Metodie ca episcop de Panonia îi convenea atât lui Kocel (întrucât marca independența față de clerul franc), cât și lui Papa, care își înființa astfel o nouă episcopie în teritoriile aflate sub jurisdicția clerului franc, oferindu-i totodată posibilitatea de a-și extinde influența și asupra Iliricului Estic. Tocmai de aceea membrii clerului franc au reacționat cât se poate de prompt. În primăvara lui 870, l-au arestat pe Metodie, cel mai probabil în Moravia, și, pe ascuns, l-au dus la Regensburg, unde l-au judecat. Pe baza unor învinuiri false, Metodie a fost condamnat de către episcopii franci și de Ludovic Germanul. Acuzația principală care i s-a adus a fost că acționa în regiuni aflate sub o altă jurisdicție (a episcopilor franci). Din nou pe ascuns, a fost întemnițat într-o mănăstire din Suabia, unde a fost păzit cu strictețe și, timp de doi ani și jumătate (870-873), a fost supus la grele încercări [27].

Abia la începutul anului 873, papa Ioan VIII, aflând de nedreptatea comisă de episcopii franci, a trimis numaidecât epistole către aceștia și către fiul lui Ludovic, în care cerea eliberarea lui Metodie și asigurarea condițiilor necesare exercitării libere a sarcinilor sale arhiepiscopale. Ca să-i convingă să-l elibereze, papa le-a interzis episcopilor franci să săvârșească Sfânta Liturghie atât timp cât îl țineau ostatic pe Metodie. Odată eliberat, Metodie a mers în Moravia Mare (873) la insistențele poporului morav și mai ales ale regelui Svatopluk. Aici a dezvoltat o activitate extrem de curajoasă: a predicat Evanghelia la neamurile idolatrice și a luptat pentru redresarea morală a societății. Nu a ezitat să-i mustre chiar și pe mai marii societății din cauza devierilor lor morale [28].

Însă, într-un interval de timp destul de scurt, lucrurile au luat din nou o turnură nefavorabilă, mai ales din cauza faptului că poziția lui Metodie era foarte expusă la diverse acuze. Când a intervenit pentru a fi eliberat, papa îi poruncise să nu mai săvârșească Sfânta Liturghie în slavonă. Metodie însă nu s-a conformat poruncii sale, continuând aceeași practică, fapt care a atras din nou mânia clericilor franci, care, întorcându-se în Moravia, au început să-i submineze autoritatea. Printre cei mai înverșunați adversari ai săi se numărau prezbiterul latin Ioan și prezbiterul franc Wiching. De asemenea, Metodie a mai făcut un gest, prin care și-a atras mânia francilor: i-a acuzat deschis de adaosul *Filioque* la Simbolul de Credință.

Din păcate, regele Svatopluk a ales să fie de partea adversarilor lui Metodie. Caracterul său necioplit, lipsa de interes față de Liturghia slavonă, relațiile sale cu francii, modul său de viață imoral, precum și critica exercitată de Metodie asupra celor care încălcau legile morale (chiar dacă era vorba despre oameni cu înalte funcții), toate acestea l-au determinat pe rege să-l urască pe Metodie.

Prezbiterul Ioan s-a hotărât să meargă la Roma, ca să-l «pârască» pe Metodie la papă și să-l calomnieze. Imediat papa l-a chemat pe arhiepiscop să se apere împotriva acuzațiilor aduse (879). Metodie nu a pregetat să meargă la Roma, însoțit de prezbiterul Wiching, pe care regele Svatopluk îl trimisese intenționat, gândindu-se că Metodie va fi înlăturat din scaunul arhiepiscopal și locul său va fi luat de favoritul său (Wiching). Însă lucrurile nu au stat tocmai așa, fiindcă Metodie a avut parte de un oarecare succes, reușind să-l convingă pe papa că era îndreptățit să săvârșească Liturghia în slavonă. Într-o epistolă adresată regelui morav (880), papa reconfirma titlul lui Metodie de arhiepiscop al Moraviei și permitea săvârșirea Sfintei Liturghii în slavonă, cu condiția ca Evanghelia să se citească mai întâi în latină. Drept răsplată pentru fidelitatea sa față de rege, Wiching a fost numit episcop de Nitra. Însă, întorcându-se în Moravia înaintea lui Metodie, a falsificat actele papale și l-a denigrat public pe arhiepiscopul său. Imediat Metodie l-a informat pe papă, care, printr-o nouă epistolă (881), a restabilit ordinea bisericească [29].

6. Adormirea lui Metodie. Continuarea lucrării celor doi frați

Înainte să moară, Metodie și-a dovedit calitățile de translator, traducând din greacă în slavona veche, demonstrând astfel că, pe nedrept, anumiți istorici îl situează în umbra lui Chiril. Într-un interval de numai șapte-opt luni (din martie până pe 26 octombrie), cu ajutorul a doi preoți tahigrafi, prieteni de-ai săi, a reușit să traducă toată Sfânta Scriptură, cu excepția cărții Macabeilor. De asemenea, a tradus și Nomocanonul (lucrarea în 50 de titluri a patriarhului de Constantinopol, Ioánnis Scholastikós) și Cartea Părinților (Patericul) [30].

Între timp, Wiching, folosindu-se de anumite șiretlicuri – calomnieri, conspirații, falsificări de documente – a reușit să submineze autoritatea lui Metodie. După adormirea marelui misionar (6 aprilie 885) [31], a reușit să-l îndepărteze pe Gorazd, ucenicul și succesorul lui Metodie, luându-i locul în tronul arhiepiscopal. Din acel moment, alungarea ucenicilor lui Metodie din Moravia Mare și suspendarea traducerilor slavonice era doar o chestiune de timp. Papa Ștefan V (885-891) i-a încredințat lui Wiching păstoria Bisericii Moraviei, i-a poruncit lui Gorazd să meargă la Roma pentru a fi judecat și a interzis folosirea slavonei ca limbă liturgică. Svatopluk a predat Biserica în mâinile clericilor franci. Imediat, oamenii lui Wiching, ajutați de autoritățile locale, au pornit o prigoană cumplită și nemiloasă împotriva ucenicilor și susținătorilor lui Metodie, pe care i-au chinuit în diverse chipuri, silindu-i

să meargă pe spini desculți, și le-au confiscat ce aveau mai de preț. Diaconii și prezbiterii mai tineri au fost vânduți ca sclavi în piețele evreiești [32].

Cei mai de seamă ucenici ai lui Metodie: Gorazd, Clement, Laurențiu, Naum și Anghelários, care aveau funcția de învățători, au avut parte de un «tratament special»: au fost închiși în temnițe și supuși la diverse chinuri. În iarna dintre anii 885-886, au fost escortați de soldații franci și duși în afara orașului, spre Dunăre. Erau liberi, dar înfomețați și goi, deoarece soldații îi dezbrăcaseră de haine. Era clar că se aflau în pericolul de a muri de foame și de frig. S-au împrăștiat deci care încotro, ca să-și găsească ceva de mâncare și haine de îmbrăcat. Trăgeau nădejde că vor găsi refugiu în țara vecină, Bulgaria, care fusese deja încreștinată. Iată cum îi descrie autorul *Vieții sfântului Clement de Ohrida*: «tânjeau după Bulgaria, aveau în minte numai Bulgaria, nădăjduind că vor găsi ajutor acolo».

Clement, Naum și Anghelários, unindu-și forțele, au trecut Dunărea, ajungând pe partea cealaltă, la Belegarda. Comandantul oștilor de graniță din acel oraș și-a dat seama imediat că imigranții inopinați ar putea constitui un factor important atât în procesul de încreștinare a Bulgariei, proces care pe atunci se afla în plină desfășurare, cât și în cadrul bunei funcționări a Bisericii locale. De aceea, s-a și grăbit să-i trimită în dar regelui bulgar, Boris, care le-a asigurat condiții optime, pentru ca aceștia să se poată dedica întru totul lucrării misionare, didactice, de

traducere și de scriere [33]. Și, într-adevăr, Clement și Naum nu i-au înșelat așteptările regelui bulgar [34].

Exemplul celor trei ucenici ai sfinților Chiril și Metodie arată că Pronia dumnezeiască a avut grijă de traduceri slavone (cele care au putut fi salvate de la distrugere) și de ucenicii alungați din Moravia, cărora le-a găsit refugiu în Bulgaria lui Boris, în Serbia și, mai târziu, în Rusia. Limba slavonă nu numai că s-a păstrat, dar a cunoscut și o dezvoltare deosebită, devenind o armă de nebiruit atât a Ortodoxiei, cât și a culturii slave, ale cărei baze au fost puse de cei doi frați misionari tesaloniceni. Spiritul liber al Răsăritului ortodox a reușit să învingă în lupta cu rigiditatea Creștinismului apusean. Fiecare popor are dreptul incontestabil de a-L preamări pe Dumnezeu în limba sa maternă. Acest principiu, inaugurat în spațiul misionar în care au acționat cei doi frați (Europa centrală), aflat sub o jurisdicție bisericească străină, a fost unul revoluționar nu numai pentru societatea de atunci, ci și pentru cea din zilele noastre. Biserica Romano-catolică, abia la o mie de ani de la acele evenimente, a decis să permită tuturor popoarelor să renunțe la latina greu de înțeles și să înalțe rugăciuni de slavă către Dumnezeu fiecare în limba sa maternă.

Indubitabil, cei doi frați misionari au lăsat popoarelor slave o moștenire comună de mare preț – limba slavonă veche, ca limbă liturgică de bază. De asemenea, mare parte din traduceri făcute de aceștia au reprezentat o moștenire

comună a slavilor, de vreme ce, după interzicerea lucrării misionare în Moravia Mare, traducерile lor au găsit câmp fertil în peninsula Balcanică (Bulgaria, Croația, Serbia) și apoi, după răspândirea creștinismului în Rusia, au fost inserate și în spațiul rusesc.

Moștenirea comună a slavilor nu a reușit însă să supraviețuiască pentru o perioadă de timp prea îndelungată, mai ales din cauza formării statelor slave (Bulgaria, Rusia, Serbia, Polonia, etc.). Mai exact, s-a constatat o diferențiere progresivă a limbii slavone vechi în diversele state slave amintite mai sus, astfel încât putem vorbi de formarea unor noi limbi: bulgara veche, sârba veche, rusa veche, morava veche, panonica veche, etc. Aceste diferențieri, la început erau aproape insesizabile, însă, cu timpul, au căpătat dimensiuni uriașe. Acest lucru a contribuit la crearea limbilor neo-slave, care diferă – într-o măsură mai mică sau mai mare – una față de alta.

Aceste diferențieri nu-i pot împiedica, însă, pe toți slavii din Europa să-i recunoască pe sfinții Chiril și Metodie drept luminătorii lor, tocmai datorită faptului că de la ei au primit un dar de neprețuit – scrierea slavonică veche.

Note:

[1] Giánna Maligkoúdis, *Η παρουσία του Μεσαιωνικού Ελληνισμού στην Κεντρική Ευρώπη. Το εκπολιτιστικό έργο των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου των*

Θεσσαλονικέων (*Prezența Elinismului medieval în Europa centrală și lucrarea culturală a sfinților tesaloniceni, Chiril și Metodie*), Biblioteca Studiilor slave, editura Vánias, Tesalonic 1997, pp. 7-10.

[2] D. V. Gónis, *Ιστορία των Ορθοδόξων Εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας* (*Istoria Bisericii Ortodoxe ale Bulgariei și Serbiei*), editura Armós, Atena 2013, pp. 12-13.

[3] G. Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους* (*Istoria Statului bizantin*), trad. în greacă de I. Panagópoulos, editura Stéfanos Vasilópoulos, vol. II, Atena 1979, pp. 102-103.

[4] D. V. Gónis, *idem*, pp. 13-15.

[5] *Vezi Βίος, πολιτεία και άθληση του εν αγίοις πατρός ημών Κωνσταντίνου του Φιλοσόφου, πρώτου καθηγητού και διδασκάλου του έθνους των Σλάβων* 3-4, 6, 8-12 (*Viața, activitatea și asceza celui între sfinți părintelui nostru, Constantin Filosoful, primul învățător și profesor al neamului slav*). Pentru traducerea neogreacă, vezi opera lui A.- Aim. Tahιάου, *Κύριλλος και Μεθόδιος. Οι αρχαιότερες βιογραφίες των Θεσσαλονικέων εκπολιτιστών των Σλάβων* (*Chiril și Metodie. Cele mai vechi biografii ale celor doi frați tesaloniceni, civilizatori ai slavilor*), University

Studio Press, Tesalonic 2008, pp. 49-51, 55-58, 60-78 [în continuare *Βίος Κυρίλλου (Viața lui Chiril)*].

[6] *Μνήμη και βίος του μακαρίου, πατρός και διδασκάλου ημών Μεθοδίου, αρχιεπισκόπου Μοραβίας 2 (Amintirea și viața fericitului părintelui și învățătorului nostru Metodie, arhiepiscop de Moravia)*, vezi A. Tahiáου, idem, p. 195 [în continuare *Βίος Μεθοδίου (Viața lui Metodie)*].

[7] *Βίος Μεθοδίου 3*, p. 196.

[8] *Βίος Κυρίλλου 14-15*, pp. 80-83.

[9] I. Tarnanídīs, *Ιστορία της Σέρβικης Εκκλησίας (Istoria Bisericii Sârbe)*, Tesalonic 1982, pp. 18-19. Cf. Gónīs, idem, pp. 179-180.

[10] Vezi I. Feidás, *Εκκλησιαστική Ιστορία της Ρωσσίας 988-1988 (Istoria bisericească a Rusiei: 988-1988)*, editura «Apostoliki Diakonía tis Ekklesiás tis Elládos», Atena 1988, pp. 12-15.

[11] *Βίος Κυρίλλου 14*, p. 80.

[12] *Βίος Μεθοδίου 5*, p. 198.

[13] *Βίος Κυρίλλου 15*, p. 82.

[14] *Βίος Κυρίλλου 15*, p. 83.

[15] *Βίος Κυρίλλου 17*, p. 88.

[16] *Βίος Κυρίλλου* 15, p. 83.

[17] *Βίος Κυρίλλου* 15, p. 82.

[18] *Βίος Κυρίλλου* 16, pp. 84-87.

[19] *Βίος Κυρίλλου* 17, p. 88.

[20] *Βίος Κυρίλλου* 17, p. 88.

[21] *Βίος και πολιτεία και ομολογία τε και μερική θαυμάτων διήγησις του εν αγίοις πατρός ημών Κλήμεντος, επισκόπου Βουλγάρων, συγγραφείσα παρά του αγιωτάτου και αοιδίμου Αρχιεπισκόπου της πρώτης Ιουστινιανής και πάσης Βουλγαρίας, κυρίου Θεοφυλάκτου, χρηματίσαντος εν Κωνσταντίνου πόλει μαΐστορος των ρητόρων, 9 (Viața, activitatea, mărturisirea și povestirea câtorva minuni ale celui între sfinți părintelui nostru Clement, episcop al bulgarilor, scrisă de Preasfințitul și pururea pomenitul kyr Theofilaktos, Arhiespicopul primei Iustiniane și a toată Bulgaria, cel ce a fost desemnat mai marele ritorilor, în orașul lui Constantin), editura I. E. Anastasiou, EETSAPT 12 (1968) 164 [în continuare Βίος Κλήμεντος (Viața lui Clement)].*

[22] *Βίος Κυρίλλου* 17, p. 88. Cf. *Βίος Μεθοδίου* 6, p. 199 și *Βίος Κλήμεντος* 9, p. 164.

[23] *Βίος Μεθοδίου* 6, p. 199.

[24] *Βίος Κυρίλλου* 18, pp. 89-91.

[25] *Βίος Μεθοδίου* 8, pp. 201-202.

[26] *Βίος Μεθοδίου* 8, p. 202.

[27] *Βίος Μεθοδίου* 9, pp. 203, 238-242 (comentarii).

[28] *Βίος Μεθοδίου* 10-11, pp. 204-205.

[29] Vezi A.- Aim. Tahiáου, *Κύριλλος και Μεθόδιος (Chiril și Metodie)*, Tesalonic 1992, pp. 158-160.

[30] *Βίος Μεθοδίου* 15, pp. 209, 255-259 (comentarii).

[31] *Βίος Μεθοδίου* 15, p. 209.

[32] *Βίος Κλήμεντος* 34, p. 174. Cf. A.- Aim. Tahiáου, *Κύριλλος και Μεθόδιος*, pp. 165-167.

[33] *Βίος Κλήμεντος* 35-52, pp. 174-178.

[34] Pentru sfântul Clement, vezi D. Obolensky, *Ἐξι βυζαντινές προσωπογραφίες (Șase portrete bizantine)*, trad. de Pópi Ρούgiourou – Άnghel Nikoláου-Konnarís, editura Érmis, Atena 1998, pp. 13-52.

Sursa: *Dipticele Bisericii Greciei*, anul 2013, editura «Apostolikí Diakonía tis Ekklesiás tis Elládos».